

УДК 338.43:005.35:332.1

Н. М. Бабко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7620-9500>

К. А. Пилипенко,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3170-1208>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.5.49

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

N. Babko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Hospitality and Tourism Business, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

K. Pylypenko,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics, Hospitality and Tourism Business, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

SOCIAL RESPONSIBILITY OF AGRIBUSINESS ENTITIES AS A FACTOR OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

У статті досліджено соціальну відповідальність суб'єктів агробізнесу як чинник забезпечення сталого розвитку регіонів України в умовах трансформаційних викликів та воєнного стану. Узагальнено наукові підходи до трактування соціальної відповідальності бізнесу та уточнено її зміст з урахуванням специфіки аграрного сектору, який має виражену територіальну локалізацію та суттєвий вплив на зайнятість, доходи місцевих бюджетів і стан ресурсної бази. На основі порівняльного аналізу окремих областей України за показниками аграрної спеціалізації, рівня безробіття та валового регіонального продукту на одну особу обґрунтовано, що висока частка агросектору у структурі економіки не гарантує автоматичного зростання добробуту населення без розвитку переробки, інновацій та диверсифікації економіки. Систематизовано типи соціально відповідальних ініціатив аграрних підприємств та визначено їх економічний, соціальний, екологічний та інституційний ефекти. Запропоновано модель взаємодії агробізнесу з органами влади, громадами та фінансовими інститутами, що дозволяє розглядати соціальну відповідальність як інструмент формування спільної цінності та підвищення якості регіонального зростання.

The article examines the social responsibility of agribusiness entities as a factor in ensuring sustainable regional development in Ukraine under conditions of transformational challenges and martial law. Scientific approaches to interpreting corporate social responsibility are generalized, and its content is уточнений with regard to the specific features of the agricultural sector, which is characterized by strong territorial localization and a significant impact on employment, local budget revenues, and the state of the resource base.

Based on a comparative analysis of selected regions of Ukraine according to indicators of agricultural specialization, unemployment rate, and gross regional product per capita, it is substantiated that a high share of the agricultural sector in the economic structure does not automatically guarantee an increase in public welfare without the development of processing industries, innovation, and economic diversification. The main types of

socially responsible initiatives of agricultural enterprises are systematized, and their economic, social, environmental, and institutional effects are identified. A model of interaction between agribusiness, public authorities, local communities, and financial institutions is proposed, allowing social responsibility to be considered as a tool for creating shared value and improving the quality of regional growth.

The current stage of regional economic development in Ukraine is characterized by profound transformational processes, increasing socio-economic differentiation of territories, demographic losses in rural communities, and growing environmental risks. Under conditions of martial law and the need for post-war recovery, the agricultural sector remains one of the key branches of the national economy, ensuring food security, providing employment, and contributing to local budget revenues.

At the same time, the activities of agribusiness entities have not only an economic but also a significant social and environmental impact on regional development. The growing role of large agricultural companies within rural territories brings to the forefront the issue of their social responsibility toward employees, local communities, the environment, and local self-government institutions. The insufficient systematization of socially responsible practices, the fragmented interaction between business and territorial communities, and the lack of clear mechanisms for assessing the social impact of agricultural enterprises reduce the potential of agribusiness as a driver of sustainable regional development.

Thus, the scientific problem lies in substantiating theoretical and methodological foundations and developing practical recommendations for enhancing the level of social responsibility of agribusiness entities as a tool for ensuring balanced socio-economic development of regions.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу; агробізнес; сталий розвиток; регіональна економіка; територіальний розвиток; аграрний сектор.

Key words: social responsibility of business; agribusiness; sustainable development; regional economy; territorial development; agricultural sector.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний етап розвитку регіональної економіки України характеризується глибокими трансформаційними процесами, посиленням соціально-економічної диференціації територій, демографічними втратами сільських громад та зростанням екологічних ризиків. В умовах воєнного стану та необхідності післявоєнного відновлення аграрний сектор залишається однією з ключових галузей національної економіки, що формує продовольчу безпеку держави, забезпечує зайнятість населення та наповнення місцевих бюджетів.

Разом із тим діяльність суб'єктів агробізнесу має не лише економічний, а й значний соціальний і екологічний вплив на регіональний розвиток. Посилення ролі великих аграрних компаній у структурі сільських територій актуалізує питання їхньої соціальної відповідальності щодо працівників, місцевих

громад, довкілля та інституцій місцевого самоврядування. Недостатня системність реалізації соціально відповідальних практик, фрагментарність взаємодії бізнесу та територіальних громад, відсутність чітких механізмів оцінювання соціального ефекту діяльності аграрних підприємств знижують потенціал агробізнесу як драйвера сталого розвитку регіонів.

Проблематика соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу набуває особливої ваги у контексті реалізації принципів сталого розвитку, інтеграції України до європейського економічного простору та впровадження сучасних стандартів корпоративного управління. Формування ефективних механізмів поєднання економічних інтересів аграрного бізнесу з потребами територіальних громад та екологічними вимогами виступає важливим науковим і практичним завданням.

Отже, наукова проблема полягає у необхідності обґрунтування теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення рівня соціальної відпо-

відальності суб'єктів агробізнесу як інструменту забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика соціальної відповідальності бізнесу в Україні набула особливої актуальності в умовах воєнного стану, що відображено як у практикоорієнтованих матеріалах професійних об'єднань, так і в наукових публікаціях. Зокрема, у публікації Європейської Бізнес Асоціації (автор Бойко О.) акцентовано увагу на трансформації підходів до соціальної відповідальності компаній у період війни, посиленні ролі підтримки працівників, громад і критично важливих ініціатив [1]. Окремий блок досліджень присвячено соціальній відповідальності саме в аграрному секторі. У працях Р. Буряка та В. Оваденка [2] розглянуто корпоративну соціальну відповідальність українських аграрних підприємств, що формує підґрунтя для подальших оцінок її проявів та інструментів у галузі. Важливим прикладом предметного зв'язку соціальної відповідальності агробізнесу зі сталим розвитком сільських територій є дослідження Т. Дрбчук та О. Коваль [3]. Питання соціальної відповідальності вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу як умови сталого розвитку висвітлено у публікації Т. Зінчук та Є. Левківського [4], що дає підстави розглядати корпоративні практики великих аграрних груп крізь призму впливу на регіони.

Сучасні наукові розвідки також деталізують управлінський та інструментальний виміри соціальної відповідальності. Зокрема, С. Качула та Т. Радчишин [5] аналізують організаційно-фінансовий механізм управління соціальною відповідальністю агробізнесу та фактори, що визначають його результативність, що є важливим для обґрунтування практичних моделей реалізації відповідальних ініціатив у регіонах. У свою чергу, В. Лопашук, А. Равлюк та О. Присяжнюк узагальнюють сучасні концепції соціальної відповідальності в умовах глобальних викликів, формуючи теоретичну рамку для інтерпретації соціальної відповідальності як системної управлінської практики [6].

Окремої уваги заслуговують праці, що розкривають зв'язок соціальної відповідальності зі сталим розвитком у воєнних умовах. Так, Г. Миськів та І. Пасінович [7] аналізують сталий розвиток і соціальну відповідальність у контексті війни в Україні, що дозволяє коректно враховувати сучасні ризики та обмеження при оцінюванні соціально відповідальних практик.

Узагальнення стану та перспектив соціальної відповідальності українського бізнесу подано у роботі О. Ніколайчук та Н. Приймак [8]. Додатково, у дослідженні Л. Червінської та співавторів [9] розглянуто соціальну відповідальність бізнесу в умовах війни з позицій фінансово-управлінських наслідків та адаптації практик. Важливим є й міжнародний вимір: І. Замкова та співавтори [10] висвітлюють корпоративну соціальну відповідальність аграрних компаній України під час воєнного стану, що розширює порівняльну базу та підсилює аргументацію щодо необхідності відповідальних практик у кризовий період.

Водночас, не зважаючи на наявність значної кількості напрацювань, у дослідженнях простежуються дискусійні та недостатньо розкриті аспекти: потреба в узгодженні підходів до оцінювання результативності соціальної відповідальності агробізнесу саме на регіональному рівні; встановлення чітких причинно-наслідкових зв'язків між соціально відповідальними практиками та параметрами сталого розвитку територій; а також обґрунтування управлінських механізмів взаємодії аграрного бізнесу, громад і місцевого самоврядування з урахуванням викликів воєнного стану та відновлення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування ролі соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу у забезпеченні сталого розвитку регіонів України та розроблення аналітичної моделі оцінювання її впливу на соціально-економічні та екологічні параметри територіального розвитку в умовах сучасних трансформаційних викликів.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких завдань: узагальнити сучасні наукові підходи до трактування соціальної відповідальності бізнесу та конкретизувати її зміст з урахуванням територіальної специфіки аграрного сектору; проаналізувати регіональні відмінності аграрної спеціалізації та соціально-економічних показників як передумову оцінювання впливу соціально відповідальних практик; систематизувати основні типи соціально відповідальних ініціатив суб'єктів агробізнесу та визначити їх очікуваний регіональний ефект; обґрунтувати інституційну модель взаємодії агробізнесу з ключовими стейкхолдерами у контексті реалізації принципів сталого розвитку; визначити напрями вдосконалення організаційно-економічних ме-

ханізмів реалізації соціальної відповідальності аграрних підприємств в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У контексті підходу створення спільної цінності соціальну відповідальність бізнесу в аграрному секторі доцільно трактувати як систему добровільних і частково формалізованих зобов'язань агровиробників та агропереробних компаній перед ключовими стейкхолдерами (працівниками, пайовиками, орендодавцями землі, громадою, споживачами, державою, довкіллям), що реалізується через сталі практики управління ризиками, інвестиції у людський капітал і громади, екологізацію виробництва, прозору корпоративну поведінку та звітність, а також через інтеграцію цілей сталого розвитку у бізнес-модель.

У контексті агробізнесу соціальна відповідальність бізнесу має виразну територіальну (регіонально-громадську) природу, адже значна частина зовнішніх ефектів (зайнятість, податкова база, стан інфраструктури, соціальна напруга, екологічні ризики) виникає саме на локальному рівні. Це робить агрокомпанії не лише платниками податків і роботодавцями, а й фактичними агентами розвитку та стабілізації громад, особливо в умовах війни та гуманітарних викликів [1; 2, с. 163—164].

Отже, соціальна відповідальність агробізнесу впливає на сталість регіонів через комплекс каналів — легалізацію й якість зайнятості, розвиток людського капіталу, співфінансування соціальної та виробничої інфраструктури, зниження транзакційних витрат взаємодії "бізнес-громада-влада", екологічні інновації та підвищення резильєнтності територій. Водночас каузальність у регіональних порівняннях ускладнюється селекцією (активні компанії заходять у сильніші регіони), різною структурою економіки та воєнними шоками; тому для доказової політики потрібні стандартизовані нефінансові дані й узгоджені регіональні метрики [7, с. 23—25].

Класична еволюція соціальної відповідальності агробізнесу пройшла шлях від етичних очікувань суспільства до багатовимірних концепцій, що поєднують економічну результативність з відповідальністю щодо людей і довкілля. Найвідоміша рамка — піраміда соціальної відповідальності (економічна, правова, етична, філантропічна відповідальність). Для агробізнесу ця піраміда набуває специфіки:

правова відповідальність включає земельні відносини, безпечність харчових продуктів і трудові стандарти; етична — справедливості у роботі з орендодавцями чи пайовиками; філантропія — місцевий розвиток через співпрацю з громадами [6].

Стейкхолдерський підхід трактує соціальну відповідальність як управління взаємовідносинами з усіма групами, що впливають або можуть зазнавати впливу від діяльності компанії. У сільському господарстві перелік стейкхолдерів розширюється: окрім працівників і споживачів, критичними стають громади, місцева влада, власники землі, водокористувачі, інфраструктурні провайдери (електромережі, логістика), а також природні екосистеми [4; 41—42]. Даний підхід обґрунтовує, чому соціальна відповідальність агрокомпанії на практиці часто проявляється в політиці добросусідства, соціальних інвестиціях у села та міста, підтримці шкіл, амбулаторій, ремонтах доріг тощо.

Інституційний підхід пояснює соціальну відповідальність як реакцію на регуляторні, ринкові та професійні тиски: компанії вирівнюють практики під очікування держави, інвесторів, експортних ринків, профільних асоціацій. Для українського агроекспорту це означає: чим сильніша інтеграція у міжнародні ланцюги постачання, тим вищі стимули до впровадження екологічних, соціальних та управлінських критеріїв (ESG-підхід) діяльності підприємства (трасування, комплаєнс, антикорупція, екологічні стандарти) і нефінансової звітності [4, с. 142; 5]. Для агросектору ESG-підхід проявляється у зменшенні кліматичних ризиків для врожаю, сталості ґрунтів і води, енергоємності та викидах, безпеці праці, доброчесності закупівель і взаємодії з громадами, комплаєнсу у земельних операціях.

Підхід створення спільної цінності пропонує трактувати соціальну відповідальність як інтегровану стратегію, що одночасно підвищує конкурентоспроможність і вирішує соціальні проблеми — через модернізацію виробничих процесів, розвиток місцевих кластерів, інновації у продуктах і ланцюгах постачання [6]. Для агробізнесу це практично інтерпретується як розвиток локальних постачальників і сервісів, навчальні програми для фермерів і працівників, інвестиції у зрошення та логістику, що одночасно зміцнюють і бізнес, і регіон.

Ресурсно-компетентнісний підхід розглядає соціальну відповідальність як механізм формування унікальних нематеріальних ре-

Таблиця 1. Порівняння областей України за індикаторами аграрної спеціалізації, сталості та корпоративної соціальної відповідальності (2021 р.)

Регіон (область)	Частка агросектору у ВДВ регіону, %	Інвестиції в агросектор на душу населення	Соціальні витрати агрокомпаній, млн грн/рік	Рівень безробіття, %	ВРП на 1 особу, грн
Вінницька	28,2	н/д	н/д	11,0	114 218
Дніпропетровська	8,0	н/д	н/д	8,9	186 697
Київська	13,7	н/д	н/д	7,2	162 696
Львівська	8,7	н/д	н/д	7,7	119 049
Миколаївська	25,5	н/д	н/д	11,3	112 864
Одеська	11,6	н/д	н/д	7,3	115 129
Полтавська	16,1	н/д	55	12,4	195 825
Харківська	11,4	н/д	н/д	6,7	122 227

Джерело: розраховано авторами на основі [11].

Примітка: "н/д" — дані відсутні у відкритій державній статистиці або не оприлюднені в регіональному розрізі.

сурсів: репутації, соціального капіталу, довіри з громадами, здатності утримувати кадри, доступу до фінансування [6]. У регіональному вимірі це важливо, бо довіра знижує конфліктність навколо землекористування і дозволяє стабільніше інвестувати у довгострокові технології.

Оцінка регіонального внеску агросектору та умов розвитку потребує щонайменше трьох блоків: (1) економічна база (валовий регіональний продукт, валова додана вартість, продуктивність), (2) соціальний ринок праці (зайнятість і безробіття), (3) структура економіки (частка агросектору в доданій вартості). Офіційні дані за 2021 рік показують суттєву міжрегіональну диференціацію: і за валовий регіональний продукт на 1 особу, і за рівнем безробіття, і за часткою агросектору у валову додану вартість регіону. З позицій сталого розвитку, частка агросектору у валову додану вартість є корисним проксі-показником: вона не дорівнює зайнятості, але відображає структурну залежність регіону від сільського, лісового та рибного господарства, а отже — чутливість до аграрних ризиків (клімат, логістика, ринки, деградація ґрунтів) і важливість локальних аграрних роботодавців. Офіційна регіональна статистика ринку праці за 2021 рік фіксує відмінності зайнятості й безробіття між областями (за методологією Міжнародної організації праці). Водночас у воєнний період інтерпретація цих показників має враховувати структурні шоки, міграцію, переміщення підприємств та зміну територіального охоплення даних.

Перед оцінюванням впливу соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу на сталий розвиток територій доцільно здійснити порівняльний аналіз регіонів за ключовими соціально-економічними та галузевими індикаторами (табл. 1). Такий підхід дозволяє виявити диференціацію областей за рівнем аграрної

спеціалізації, економічного розвитку та соціальної стабільності, а також простежити потенційні взаємозв'язки між концентрацією аграрного виробництва, соціальними витратами агрокомпаній і параметрами добробуту населення.

Дані таблиці 1 дають змогу простежити міжрегіональні відмінності у рівні аграрної спеціалізації та соціально-економічних параметрах розвитку певних областей України у 2021 році. По-перше, спостерігається суттєва диференціація за часткою агросектору у валовий доданий вартості регіону: найбільш аграрно орієнтованими є Вінницька (28,2 %) та Миколаївська (25,5 %) області, тоді як індустріально диверсифіковані регіони (Дніпропетровська — 8,0 %, Львівська — 8,7 %) мають значно нижчу частку аграрного виробництва. По-друге, більш аграрні регіони не демонструють автоматично вищого рівня добробуту: валовий регіональний продукт на одну особу у Вінницькій та Миколаївській областях є суттєво нижчим, ніж у Дніпропетровській або Полтавській. Це свідчить про обмежений вплив первинного сектору без розвитку переробки та високої доданої вартості. По-третє, рівень безробіття коливається від 6,7 % (Харківська область) до 12,4 % (Полтавська область), що підтверджує залежність частини аграрних регіонів від сезонності та меншої диверсифікації економіки. Таким чином, дані таблиці дозволяють зробити висновок, що висока аграрна спеціалізація не гарантує високого рівня економічної сталості та доходів населення, що підсилює актуальність впровадження соціально відповідальних практик агробізнесу як інструменту підвищення якості регіонального розвитку.

З метою систематизації напрямів реалізації соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу доцільно виокремити ключові типи со-

Таблиця 2. Типи соціально відповідальних ініціатив у агробізнесі

Тип ініціативи	Зміст	Приклад	Очікуваний вплив на регіон	Ризики та умови успіху
Розвиток людського капіталу	Навчання, дуальна освіта, підвищення кваліфікації, програми для молоді	Агрошколи, гранти на освіту, корпоративні академії	Зростання продуктивності праці, зниження безробіття молоді, утримання кадрів	Потрібна координація з освітою і ринком праці; ризик міграції кадрів
Соціальна інфраструктура	Співфінансування медичних, освітніх, культурних об'єктів	Ремонти шкіл, амбулаторій, забезпечення обладнанням	Підвищення якості життя, доступності послуг, довіри до бізнесу	Потрібні прозорі правила відбору проєктів; ризик «точковості»
Підтримка вразливих груп населення	Продукти, логістика, підтримка ВПО, ветеранів	Гуманітарні набори, логістична допомога	Соціальна стабілізація під час шоків, зниження соціальної напруги	Важливо не замінювати державні функції, а доповнювати їх
Ґрунти, вода, біорізноманіття	Точне землеробство, зниження ерозії, буферні смуги, моніторинг води	Технологія прямого висіву без оранки, технологія смугового обробітку ґрунту, агроекологічні заходи	Більша родючість, менші втрати врожаю, менше екологічних конфліктів	Потрібні інвестиції, контроль і вимірювання результатів
Енерго-ефективність і клімат	Енергоаудит, відновлювальні джерела енергії, зниження вуглецевого сліду	Біоенергетика з відходів, когенерація	Менша енерговразливість, потенційно нижчі викиди	Доступ до фінансування; регуляторні умови
Прозорість і комплаєнс	Антикорупційні політики, етика, комплексна перевірка	Кодекси поведінки, комплаєнс-процедури	Зниження корупційних ризиків, кращий інвестиційний клімат	Важлива реальна імплементація, а не декларації
Звітність і вимірювання впливу	Нефінансова звітність, оцінка екологічних, соціальних та управлінських критеріїв діяльності компанії, KPI, аудит	Орієнтація на стандарти нефінансової звітності щодо сталого розвитку, кліматичні розкриття	Порівнюваність практик, довіра інвесторів і громад	Вартість збору даних; стандартизація та верифікація

Джерело: сформовано авторами.

ціально відповідальних ініціатив, що формують економічний, соціальний та екологічний ефект на регіональному рівні (таблиця 2).

Аналіз даних таблиці 2 свідчить, що соціально відповідальні ініціативи в агробізнесі мають комплексний характер і охоплюють економічний, соціальний та екологічний виміри розвитку територій. По-перше, переважна частина ініціатив спрямована на формування довгострокового соціального ефекту — розвиток людського капіталу, підтримку соціальної інфраструктури, зниження соціальної напруги та підвищення якості життя населення. Це підтверджує, що соціальна відповідальність агробізнесу виходить за межі благодійності та набуває системного стратегічного характеру. По-друге, екологічні напрями (енергоефективність, кліматичні практики, біоенергетика, ґрунтозахисні технології) формують основу довгострокової екологічної сталості та зменшують ризики виснаження природних ресурсів,

що є критично важливим для аграрного сектору. По-третє, ініціативи у сфері прозорості, комплаєнсу та звітності свідчать про поступовий перехід агрокомпаній до інституціоналізованих стандартів відповідального управління, що підвищує інвестиційну привабливість та довіру з боку громад. Водночас умови успіху реалізації соціально відповідальних практик демонструють, що ефективність таких заходів залежить від партнерства з громадами, доступу до фінансування, регуляторної підтримки та наявності системи вимірювання результатів. Отже, соціальна відповідальність агробізнесу є не окремим інструментом, а багатовекторною моделлю впливу на регіональний розвиток, здатною підвищувати соціальну стабільність, екологічну безпеку та якість економічного зростання територій.

Для поглиблення розуміння механізмів реалізації соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу доцільно перейти від переліку

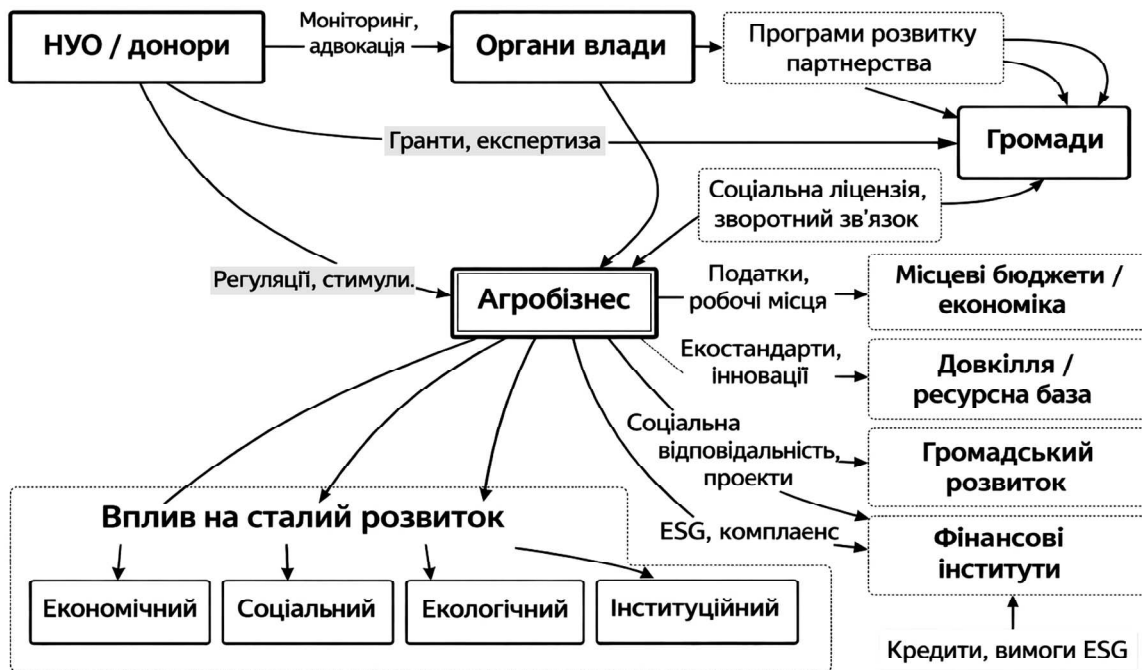

Рис. 1. Модель взаємодії агробізнесу з іншими суб'єктами у контексті соціальної відповідальності

ініціатив до аналізу їх інституційної взаємодії. Соціально відповідальні практики не функціонують ізольовано, а формуються в межах багаторівневої системи взаємодії бізнесу з органами влади, громадами, фінансовими інститутами, неурядовими організаціями та ресурсним середовищем. Подана нижче схема відображає модель взаємозв'язків агробізнесу з ключовими стейкхолдерами та демонструє канали впливу соціальної відповідальності на економічний, соціальний, екологічний та інституційний виміри сталого розвитку регіонів (рисунок 1).

Дана модель відображає системну взаємодію суб'єктів агробізнесу з ключовими стейкхолдерами у контексті забезпечення сталого розвитку. Центральним елементом виступає агробізнес як інтегруюча ланка між інституційним середовищем, фінансовими структурами, громадами та довкіллям. У верхньому контурі взаємодії окреслено зв'язок із неурядовими організаціями (НОУ) та донорами, які здійснюють моніторинг і адвокацію, надають грантову підтримку та експертні ресурси. Органи влади формують нормативно-регуляторне поле через стимули та регуляції, а також реалізують програми розвитку партнерства. Таким чином створюється інституційна основа функціонування агробізнесу.

Горизонтальний блок взаємодії з громадами та місцевою економікою демонструє двос-

торонній характер впливу. Агробізнес забезпечує податкові надходження, створює робочі місця, впроваджує екостандарти та інновації, реалізує соціально відповідальні проекти. Натомість громади надають соціальну ліцензію на діяльність і формують механізми зворотного зв'язку. Через місцеві бюджети відбувається мультиплікативний економічний ефект. Окремий блок становлять фінансові інститути, які через кредитування та вимоги щодо дотримання принципів екологічного, соціального та корпоративного управління стимулюють підвищення прозорості, комплаєнсу та інтеграцію стандартів сталості в діяльність підприємств.

Нижній рівень моделі узагальнює результати взаємодії у вигляді впливу на сталий розвиток за чотирма вимірами: економічним, соціальним, екологічним та інституційним. Таким чином, модель відображає багаторівневий механізм, у якому агробізнес виступає не лише виробничим суб'єктом, а й активним учасником формування збалансованої регіональної екосистеми розвитку. З наукової точки зору модель підкреслює необхідність інтегрованого підходу до управління розвитком аграрного сектору з урахуванням інституційної взаємодії, соціальної відповідальності та фінансово-безпекових чинників, що особливо актуально в умовах трансформаційної економіки.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження підтвердило, що соціальна відповідальність суб'єктів агробізнесу виступає вагомим чинником забезпечення сталого розвитку регіонів, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнної трансформації економіки України. Узагальнення наукових підходів дозволило уточнити зміст соціальної відповідальності в аграрному секторі як системи добровільних і частково формалізованих зобов'язань бізнесу перед ключовими стейкхолдерами, що інтегруються у стратегічну модель розвитку підприємства та території.

Встановлено, що специфіка соціальної відповідальності агробізнесу зумовлена його територіальною локалізацією, впливом на зайнятість, доходи місцевих бюджетів, стан інфраструктури та природних ресурсів. Аграрні підприємства фактично виконують роль економічних агентів розвитку громад, а їхні соціально відповідальні практики формують економічний, соціальний, екологічний та інституційний ефекти на регіональному рівні.

Аналіз регіональних показників засвідчив, що висока частка агросектору у валовій доданій вартості не гарантує автоматичного зростання валового регіонального продукту на одну особу або зниження безробіття. Це підтверджує необхідність переходу від моделі екстенсивного аграрного виробництва до формування спільної цінності через розвиток переробки, інновацій, людського капіталу, екологічних технологій та інституційної прозорості.

Запропонована модель взаємодії агробізнесу з органами влади, громадами, фінансовими інститутами та громадянським суспільством доводить, що ефективність соціальної відповідальності залежить від системності партнерств, узгодженості стратегічних цілей та наявності механізмів моніторингу результативності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі пов'язані з: розробленням уніфікованої системи регіональних показників оцінювання впливу соціальної відповідальності агробізнесу на сталість територій; побудовою економетричних моделей для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між соціально відповідальними практиками та соціально-економічними параметрами розвитку регіонів; дослідженням впливу екологічних та кліматичних ініціатив агрокомпаній на довгострокову продуктивність ресурсної бази; аналізом ролі фінансових інструментів та вимог екологічних, соціальних та управлінських критеріїв у дос-

тупі агробізнесу до інвестицій; формуванням рекомендацій щодо інтеграції соціальної відповідальності у стратегії післявоєнного відновлення регіонів України.

Реалізація зазначених напрямів досліджень сприятиме підвищенню доказовості регіональної політики, удосконаленню механізмів взаємодії бізнесу і громад та забезпеченню довгострокової економічної, соціальної та екологічної стійкості регіонального розвитку.

Література:

1. Бойко О. Соціальна відповідальність бізнесу у період воєнного стану. Європейська Бізнес Асоціація. 2022. URL: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu>
2. Буряк Р. Оваденко В. Корпоративна соціальна відповідальність українських аграрних підприємств. Геополітика України: історія і сучасність. 2021. № 1 (26). С. 150—161. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.1\(26\).150-161](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.1(26).150-161)
3. Драбчук Т. І., Коваль О. Ю. Роль соціальної відповідальності агробізнесу у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. Економіка і суспільство. 2018. № 18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-55>
4. Зінчук Т. О., Левківський Є. В. Корпоративна соціальна відповідальність вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу як умова сталого розвитку. Економіка АПК. 2019. № 26 (1). С. 39—49. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201901039>
5. Качула С. В., Радчишин Т. П. Організаційно-фінансовий механізм управління соціальною відповідальністю агробізнесу та фактори впливу на його ефективність. Проблеми сучасних трансформацій. Серія економіка та управління. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-04-10>
6. Лопашук В. О., Равлюк А. М., Присяжнюк О. В. Сучасні концепції соціальної відповідальності як основа функціонування бізнесу в умовах глобальних викликів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. № 14. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-02>
7. Миськів Г. В., Пасінович І. І. Сталий розвиток і соціальна відповідальність в умовах війни в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління". 2023. № 7 (1). С. 21—36.
8. Ніколайчук О. А., Приймак Н. С. Соціальна відповідальність українського бізнесу сучасний стан та перспективи розвитку. Торгівля і

ринок України. 2022. № 1 (51). С. 28—37. DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2022-51-1-28-37>

9. Червінська Л., Червінська Т., Каліна І., Коваль М., Шуляр Н., Чернишов О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. № 6 (53). С. 405—416. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4187>

10. Zamkova I., Dubinina M., Luhova O., Syrtseva S., Cheban Y., Kuchmiiova T. Corporate social responsibility of agricultural companies of Ukraine under martial law. Research for Rural Development. 2024. Vol. 39. P. 220-226. DOI: <https://doi.org/10.22616/RRD.30.2024.034>

11. Валовий регіональний продукт у 2021 році. Статистичний збірник. Київ. 2023. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/05/zb_vrp_2021.pdf

References:

1. Bojko, O. (2022), "Corporate Social Responsibility of Business During Martial Law", available at: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu> (Accessed 05 Feb 2026).

2. Buriak, R. and Ovadenko, V. (2021), "Corporate Social Responsibility of Ukrainian Agricultural Enterprises", *Heopolytika Ukrainy: istoriia i suchasnist'*, vol. 1 (26), pp. 150—161. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.-1\(26\).150-161](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.-1(26).150-161)

3. Drabchuk, T. I. and Koval, O. Yu. (2018), "The role of agribusiness social responsibility in ensuring sustainable development of rural areas", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-55>

4. Zinchuk, T.O. and Levkivskiy, Ye.V. (2019), "Corporate social responsibility of vertically integrated entities as a condition of sustainable development", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 39—49. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.-201901039>

5. Kachula, S. V. and Radchyshyn, T. P. (2024), "Organizational and financial mechanism for managing social responsibility of agribusiness and factors influencing its effectiveness", *Problemy suchasnykh transformatsij. Seriya ekonomika ta upravlinnia*, vol. 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-04-10>

6. Lopaschuk, V. O., Ravliuk, A. M. and Prysiazniuk, O. V. (2024), "Modern concepts of social responsibility as the basis for business functioning in conditions of global challenges", *Problemy suchasnykh transformatsij. Seriya ekonomika ta upravlinnia*, vol. 14. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-02>

7. Mys'kiv, H. V. and Pasinovych, I. I. (2023), "Sustainable development and social responsibility in conditions of war in Ukraine", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika". Seriya "Problemy ekonomiky ta upravlinnia"*, vol. 7 (1), pp. 21—36.

8. Nikolajchuk, O. A. and Pryjmak, N. S. (2022), "Social responsibility of Ukrainian business: current state and development prospects", *Torhivlia i rynek Ukrainy*, vol. 1 (51), pp. 28—37. DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2022-51-1-28-37>

9. Chervinska, L.P., Chervinska, T.V., Kalina, I.V., Kravets, A.V. and Hanushchak-Yefimenko, L.M. (2023), "Corporate social responsibility in wartime", *Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky*, vol. 5 (48), pp. 321—331. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.-2023.4187>

10. Zamkova, I., Dubinina, M., Luhova, O., Syrtseva, S., Cheban, Y. and Kuchmiiova, T. (2024), "Corporate social responsibility of agricultural companies of Ukraine under martial law", *Research for Rural Development*, Vol. 39, pp. 220-226. DOI: <https://doi.org/10.22616/RRD.30.-2024.034>

11. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Gross regional product", available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/05/zb_vrp_2021.pdf (Accessed 05 Feb 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 16.02.26

Прорецензовано / Revised: 23.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 10.03.26

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663